

Ben Schomakers

Verlangen opnieuw

*Over Aristoteles,
liefde en echtheid*

Boom

Inhoud

Sneeuwriwier 11

- I *Eenzaam gelukkig denken* 13
 - 1. Verlangen opnieuw 15
 - 2. *Nicomachische ethiek* x.7-8 21
 - 3. Denken (en god) volgens Aristoteles 29
 - 4. Een nieuw begin 35
 - 5. Beschouwelijk leven 41
 - 6. Geluk 46
 - 7. Autarkie 56
 - 8. De menselijke paradox 64
 - 9. Niet thuis in twee werelden 76

- II *Het verlangen naar de werkelijkheid* 81
 - 1. De werkelijkheid recht doen 83
 - 2. De vraag om een antwoord 89
 - 3. Echo van de werkelijkheid 93
 - 4. Een symptoom van liefde 97

- III *Werkelijkheid vinden* 101
 - 1. Het tekort van de autarkie 103

2. Bevestiging (liefde) 108
3. Bezetting (liefde) 112
4. Eros en Narcissus 119
5. Geluk en liefde 119
6. Onverzoenlijkheid 126
7. Een verlangen naar onverzoenlijkheid 132
8. Echtheid 139
9. De vreemdheid der dingen 146
10. Bedenking bij het geluk 151

Sneeuwriever opnieuw 161

Verwijzingen 165

Over de auteur 191

*Ein Rätsel ist Reinentprungenes. Auch
Der Gesang kaum darfes enthüllen. Denn
Wie du anfiengst, wirst du bleiben,
So viel auch wirket die Not
Und die Zucht, das meiste nemlich
Vermag die Geburt
Und der Lichtstrahl, der
Dem Neugebornen begegnet.*

*Een raadsel is wat rein ontsprong. Ook
Gedichten onthullen het amper. Want
Zoals je begon, zul je blijven.
Wat ook de noden onderweg zijn en
De poging je te temmen. Het meeste
Komt van de geboorte en van de
De lichtstraal die de
Pasgeborene aanraakt.*

Sneeuwrivier

Misschien is ons leven als een rivier die roerloos begint in het ijs van een gletsjer of een sneeuwhoed op een berg. Misschien komt het in beweging als er licht op valt, licht van de werkelijkheid, zodat de sneeuw smelt en water wordt. Zodat datgene wat alles in zich heeft, gaat stromen. Het heldere water zoekt een weg. Het heeft zijn kracht van zijn eigen gewicht, en van een drang naar ergens, naar een ergens dat het nog niet kent. Altijd wordt die drang afgetakt, omgelegd, tegengehouden door de mogelijkheden die het landschap biedt. Zonder landschap is er geen rivier. Zonder bedding is er geen leven.

Als haar water niet wegzakt in het zand van een woestijn of botst tegen rotsen die het breken, als de rivier er mag zijn, gaat ze als een brede vloed trager stromen in de vlakte waar ze aangekomen is, gevuld met het warrelende zand en met minuscule stukjes steen die zijn losgeschuurd van de wanden die het water onderweg heeft aangeraakt. In de vlakte kan zij zichzelf aan de omgeving geven zonder te verdwijnen. Als water dat gedronken wordt. Dat voedt. Dat verkoelt. Dat glanst en de zon doorgeeft aan het land dat zelf niet durft te kij-

ken. De rivier geeft leven aan degenen die haar zien of voelen en dichtbij zijn.

Misschien is ons leven als een rivier. En weten we dat niet, of meestal niet, omdat we voortdurend onderweg zijn, als een golf die op steen botst of spoorloos verdwijnt aan een oever, als een stroming die weerstand probeert te overwinnen. Als er verbijstering is en het stromen tot stilstand gekomen is, of terugkeert, of een maalstroom wordt, dan klimmen we uit de rivier en overzien we haar, van de bergen vanwaar we weten dat ze gekomen is, naar een horizon ergens die we nodig hebben om te weten dat we onderweg zijn. Of als het goed gegaan is, de rivier rustig stroomt en vruchtbaar geworden is en het zien daarvan ons gelukkig maakt. In beide gevallen zien we het verlangen dat de rivier in gang gezet heeft en in gang houdt en ons brengt waar we denken dat we moeten zijn.

I

Eenzaam gelukkig denken

1. Verlangen opnieuw

Vanaf de brug die dit essay zal zijn wil ik de rivier overzien en dat verlangen vinden, de innerlijke kracht van het leven, die zoekt en afwijst en botst en verder gaat en op weg is en wil uitkomen bij iets dat het goede is voor het leven waarmee het zich verbonden heeft. Ik heb geen duidelijk idee over die innerlijke kracht dat aan de verschijnselen voorafgaat, dat wil zeggen aan het leven, aan de signalen die het leven geeft als dat waarnaar het op zoek is in de buurt komt. Of gevonden lijkt. Of als het dat kwijt is en het wel verder wil, maar niet weet hoe.

Ik ben natuurlijk niet de eerste die op deze brug is gaan staan. Er zijn over het fundamentele verlangen veel verhalen verteld. De meeste zijn niet willekeurig, maar doen recht aan ervaringen waarin dat verlangen bij iets aangekomen lijkt te zijn en plaatsmaakt voor een zekere tevredenheid. Rust zelfs. Het bedaart. Voor even.

Mensen verlangen bijvoorbeeld naar geluk, dat is een algemeen antwoord, dat al sinds de Griekse oudheid gegeven wordt en dat, volgens Plato, geen verdere recht-

vaardiging nodig heeft. Als je zegt dat je iets wilt doen om gelukkig te worden, is dat afdoende.

Maar het verlangen gaat volgens anderen uit naar inzicht, naar God, of naar transcendentie. Het is op zoek naar liefde of versmelting. Naar een wederhelft, de andere persoon die ons volledig kan maken. Naar het goede. Naar macht, of zelfs – op sinistere momenten – naar de dood. Of het verlangen staat in het teken van seks, al dan niet letterlijk, om een verloren of nooit gekregen ervaring uit de kindertijd te vinden of terug te vinden, of om een seksuele houding ten opzichte van dan maar de werkelijkheid in haar geheel aan te nemen.

Er zijn op de brug veel verhalen verteld, die bijna allemaal niet onzinnig, want niet *a priori* zijn. Ze gaan uit van een signaal dat aangeeft dat mensen in de buurt gekomen zijn van iets belangrijks. Liefde. Geluk. Inzicht. Belangrijk is wat nodig is, nodig is wat verlangd wordt.

Maar een aantal van de traditionele verhalen over het verlangen richt zich op een ervaring die richting geeft, waarop we kunnen afsturen, die we mogelijk kunnen maken, omdat we het verlangen nu eenmaal tot bedaren moeten brengen. Het lijkt erop alsof de antwoorden overhaast zijn en maar over een deel van het echte verlangen gaan.

Versmelting? Ja, misschien, al weet ik niet precies waarmee. Maar als we versmolten zijn, houdt het individuele leven op, en daartegen verzet ik me. Mijn verlangen verzet zich daartegen. Het verlangen.

Macht? Ik herken dat niet. Sterk zijn, dat wel, sterk zijn in het doen, het ervaren, het denken ook, maar nooit

ten koste van de werkelijkheid. En tederheid en aandacht zijn voor mij belangrijker. Meer verlangd.

Geluk? Daarvoor kunnen we op cursus. Er bestaat ook zoiets als positieve psychologie die ons elk moment gelukkig wil laten zijn. Maar leren we op zo'n cursus werkelijk dat waarnaar we verlangen? Of proberen we een ervaring te bewerkstelligen waarvan we aannemen – op goede of op slechte gronden – dat ze lijkt op wat we in feite verlangen?

De meeste verhalen op de brug gaan over iets, en wat ze gezien hebben, dat zal ook een plaats krijgen in het verhaal dat ik zelf wil vertellen. Liefde, ja, maar ze is niet het enige dat ertoe doet. Geluk, ook goed, maar dat krijgen we niet zomaar voor elkaar. Niet door een toevallige gebeurtenis. Ook niet door een aangeleerde optimistische blik. God, misschien, we zijn wel op zoek naar een grens, maar naar welke precies?

Het is makkelijk ons op een bepaald aspect van het verlangen te fixeren en een techniek te bedenken om dat te vinden of te maken. En dan te doen alsof dit het verlangen is. Toch zijn die aspecten van belang. Ze zeggen iets.

Ik voel me minder op mijn gemak – ook een signaal – bij die niet meer in de werkelijkheid van het leven geïnteresseerde en haar met abstracte woorden verstikkende neiging om het leven te confronteren met een verlangen waarvan dat geen enkele weet heeft, waarin het zich niet herkent, ten opzichte waarvan het zelfs vreemd staat. Waarom moeten we een gepassioneerd musicus, die zijn doen en laten in het teken van het maken van iets moois stelt, vertellen dat hij eigenlijk onbewust verlangt naar